

Blommorna på 'Sigtuna Sur'. Notera även de röda, håriga bladskäften.

Läs historien om ett äppelträd sprunget ur en kärna som såddes i slutet av 1700-talet och som fortfarande växer på samma plats strax norr om Sigtuna. Med denna artikel är Hemträdgården med och namnger sorten till 'Sigtuna Sur'. På detta sätt kan denna härdiga sort, som överlevt så många vintrar och vuxit till sig så att trädet i dag hör till de största äppelträden i landet, sparas, förökas och på så sätt få finnas kvar.

Text och bild: **MATTIAS IWARSSON**

Från vårdträd till parkträd

– **'Sigtuna Sur'** en ny äppelsort

Det gamla trädet efter beskärning. Veden är den hårdaste som Mattias Iwarsson stött på.

I slutet av 1700-talet byggdes tre torp på Wenngarns slotts mark utanför Sigtuna. Det var en utvidgning av odlingsmarken. Torpen hette Glädjen, Sorgen och Nöden. Konstiga namn i våra öron men inte ovanliga på den tiden. Torpet Sorgen i Sankt Olofs socken (RAÄ-nummer Sigtuna 216:1, för exakt position) låg längst söderut av de tre, i en norrsluttning, utmed den dåtida vägen norrut från Sigtuna. Platsen var antagligen inte bra för det verkar bara ha varit en generation som bebodde torpet.

En höst kan man tänka sig att torparen gjort dagsverken och fick med sig några äpplen från slottets fina fruktträdgård. Torparen tog till vara äppelkärnorna som sparades och sedan såddes ut rakt söder om huset. En kärna grodde och växte upp som ett värdräd för gården och började snart ge granna, röda frukter. Trots att de var sura togs de tillvara och

kunde nyttjas både av torparen att äta och till foder åt grisen.

Redan i mitten av 1800-talet försvann torpet. Husets revs och kvar blev bara lite stenar från grunden och spisen. Ängsmarken ovanför torpet växte igen. I grannskapet finns nu vildapel, rönn och oxel.

Rester av trädgårdsväxter

Kvar växte äppelträdet och här finns också krusbär, hallon och en rosbukse. Dessa är rester från tidigare odlingar. Husgrunden är placerad på en liten udde ut i åkern. På udden finns en rönn som konkurrerar något med äppelträdet. Längst ut på udden finns också en vildapel som kanske är pollenlämnare till trädet som annars har något hundratal meter till närmsta äppelträd i de villaträdgårdar, som i en fin söderslänt i dag ligger vid det torp som kallades Glädjen. ➤

»... runt det gamla trädet ska en Äppelpark skapas.«

Äppelträdet avlövad, med granplanteringen bakom. Stenar från torpets grund kan anas.

➤ För ungefär 60 år sedan planterades hela ängen söder om Sorgen med gran. För att få plats med så mycket granar som möjligt sågade man av några av äppelträdets grövsta grenar som tog för mycket plats. Stumparna, tjocka som ett lår, visade sig ha ungefär 60 årsringar när jag tog bort dem. Granarna har i sin tur vuxit upp till en tät, mörk skuggmur åt söder med bara barmattor och någon enstaka gles enbuske under. Äppelträdet har svarat på skuggningen med att växa till i toppen med långa, slingrade grenar upp mot ljuset, vilket lett till att flera av grenarna fläkts av.

Vid några tillfällen har trädet varit utsatt för kraftiga

vindar kanske i samband med snödrift. Stammen har fläkts itu och flera huvudgrenar har blivit liggande horisontellt. Det ser ut som om grenarna har slagit rot och där kommer nu nya upprätta stammar längst ut. Det är också troligt att trädet besökts av älgar som dragit ner och fläkt ur grenar och antagligen mumsat på äpplena.

Blir träd i ny stadsdel

Genom ett fynd av den uppmärksamme ordföranden i orienteringsklubben i Sigtuna, Å. Forsman 1979, noterades en torpargrund och ett kvarstående levande "jättestort äppelträd". En skylt med beskrivning av platsen sitter vid grundstenarna till torpet. Det är Sigtuna hembygdsförening som inventerat områden runt staden och som för något år sedan satte upp skyltar vid viktiga historiska platser (Sundqvist et al.).

När så Sigtuna kommun startade en planering för utbyggnad av en helt ny stadsdel, hölls en lokal folkomröstning år 2013 om det som nu kallas Sigtuna stadsängar. Resultatet av omröstningen blev ett ja till utbyggnad. Vid för Sigtuna Stadsängar Exploaterings AB Kim Hultén, upptäckte äppelträdet och tog kontakt med en arborist

Dokumentation

– Husgrundens dokumentation: Fornsök
<http://www.fmis.raa.se>
Sök Sigtuna 216:1
– Sundqvist, G., Källgården, G. & Mosén, S.-E. 2012. Gårdar och torp. En inventering i Sigtuna stad, Sit Pers, Sit Olofs och Haga socknar omkring 1900.
– Wikström, A. 2012. Kulturhistoriska miljöer Norra Sigtuna stad. Meddelanden och rapporter från Sigtuna Museum nr 53.
– UPOV
www.upov.int
Sök Apple Fruit Varieties

21-22 MAJ

ÖREBRO TRÄDGÅRDSFEST

Välkommen till Örebro Trädgårdsfest som arrangeras i parkerna runt Örebro slott under lördagen den 21 maj. Arrangemanget fortsätter i Karlslund under söndagen. Under festdagarna kommer du få ta del av bl. a:

- Trädgårdstävlingar med bl a "Trädgårdsbataljen" och "Bästa ampel/balkonglåda"
- Plantbyttorg
- Återbruksmarknad
- Föredrag
- Guidningar i Stadsparken
- Aktiviteter för barn m.m.

Vill du boka marknadsbord eller utställarplats?
Kontakta Sandra Granath på telefon 070-260 14 79.
Mer information finns på www.hedenjungander.se

ARRANGÖR

Hedén & Jungander i samarbete med Örebro kommun, Örebrokompaniet, Rosengrens Skafferi, Karlslund Herrgård med trädgård samt Adolf Lindgrens Stiftelse.

Beskrivning av den nya äppelsorten *Malus domestica* 'Sigtuna Sur'

Storlek och form: Frukten är liten till medelstor, lågt plattrund till rund utan åsar. Omkrets rund.

Grundfärg gulvit på solsidan med klarröd täckfärg smalt spritsad ända in i skafthålan och foderhålan. Skalpunkter små, bruna svåra att se i täckfärgen.

Skal tjockt, först något vaxat, något glänsande, blir lite fett vid lagring. Svag doft.

Foderhåla grund eller saknas. Foder litet, öppet med spetsiga, uppriktade foderflikar, länge gröna.

Skafthåla grund till medeldjup, på mittfrukter med kort, grönt, napplikt **skaft** som fyller skafthålan och på sidofrukt kort, tjockt och grönt.

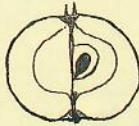
Foderrör litet, trattlikt med ståndarna över mitten.

Kärnhus litet rundat, med ljusröda kärnsträngar, slutet. Kärnrummen runda. Kärnorna kastanjebruna eller mörkare, spetsiga, stora. Gräddvitt **kött** (något rosa nära foderröret), saftigt, extremt syrligt med någon arom och viss kärvhet. Brunfärgas sakta.

Plockas i oktober och mognar i november och kan hålla sig till mars-april fortfarande med stark syra.

Blomning medelsen i slutet av maj med rosa-skiftande blommor med rosa nervatur, och kraftigt rosa knoppar.

Trädet växer med rödbrun bark på de unga grenarna.

Frukt av 'Sigtuna Sur'. Tyvärr var alla angripna av äppleskorv vid fotograferingstillfället.

och sedan med mig.

Trädet bedömdes hösten 2014 av Anders Ohlsson Sjöberg, som är arborist med företaget Arbor Konsult AB. Han sammanfattar att trädet trots stora skador kan vara livskraftigt. Stammen är 400 cm i omkrets och bedöms vara mellan 160 och 200 år. Vid en noggrann mätning kom jag fram till att omkretsen 20 cm över marken är 408 cm men om man mätte vid 50 cm över marken är det två stammar, den ena 330 cm i omkrets och den andra 240 cm, totalt 570 cm vilket bör föra trädet till att vara ett bland de största i Sverige. Diametern på trädet mätt vid de två längsta, liggande

grenarna är nära 20 meter och kronan är för närvarande över tio meter hög.

Varför gör man nu allt detta arbete med att namnge det gamla trädet med de sura äpplena?

Sorten håller nu på att förökas på Stångby plantskola och träden ska sedan planteras i den nya stadsdelen Sigtuna Stadsängars centrum. Det ska bli ett parkträd i en offentlig miljö och då är det viktigt att sorten får ett namn. Planen är att det ska bli som en symbol som sammankopplas med den nya stadsdelen och runt det gamla trädet ska en Äppelpark skapas.

Det är ett äpple, *Malus do-*

Rätt jord till dina växter!

Hos oss hittar du allt du behöver för ett lyckat odlingsresultat hela säsongen. Ge dina växter bästa förutsättningen för att frodas och må bra.

2 FÖR 99:-

Yrkesodlarjord

40 liter.

Ord. pris 59⁹⁰

2 FÖR 99:-

Tomatjord

18 liter.

Ord. pris 59⁹⁰

2 FÖR 99:-

Pelargonjord

18 liter.

Ord. pris 59⁹⁰

#Hela
Sverige
Odlar

Instagramtävling

Tävlingen för dig med gröna fingrar eller du som vill komma igång med att odla. Flera vinstchanser toppas av en stjärnvinst från Willab Garden. Ett växthus till ett värde av 35.0000:-.

Tävlingsinformation hittar du på www.blomsterlandet.se

**Blomster
Landet**

Lev livet lite grönare

Erbjudandena gäller i Blomsterlandets samtliga butiker och kan ej kombineras med andra erbjudanden. Reservation för slutförsäljning.

www.blomsterlandet.se

»... runt det gamla trädet ska en Äppelpark skapas.«

Äppelträdet avlövat, med granplanteringen bakom. Stenar från torpets grund kan anas.

21-22 MAJ

ÖREBRO TRÄDGÅRDSFEST

Välkommen till Örebro Trädgårdsfest som arrangeras i parkerna runt Örebro slott under lördagen den 21 maj. Arrangemanget fortsätter i Karlslund under söndagen. Under festdagarna kommer du få ta del av bl. a:

- Trädgårdstävlingar med bl a "Trädgårdsbataljen" och "Bästa ampel/balkonglåda"
- Plantbyttorg
- Återbruksmarknad
- Föredrag
- Guidningar i Stadsparken
- Aktiviteter för barn m.m.

Vill du boka marknadsbord eller utställarplats?

Kontakta Sandra Granath på telefon 070-260 14 79.

Mer information finns på www.hedenjungander.se

ARRANGÖR

Hedén & Jungander i samarbete med Örebro kommun, Örebrokompaniet, Rosengrens Skafferi, Karlslund Herrgård med trädgård samt Adolf Lindgrens Stiftelse.

► För ungefär 60 år sedan planterades hela ängen söder om Sorgen med gran. För att få plats med så mycket granar som möjligt sågade man av några av äppelträdets grövsta grenar som tog för mycket plats. Stumparna, tjocka som ett lår, visade sig ha ungefär 60 årsringar när jag tog bort dem. Granarna har i sin tur vuxit upp till en tät, mörk skuggmur åt söder med bara barmattor och någon enstaka gles enbuske under. Äppelträdet har svarat på skuggningen med att växa till i toppen med långa, slingrade grenar upp mot ljuset, vilket lett till att flera av grenarna fläkts av.

Vid några tillfällen har trädet varit utsatt för kraftiga

vindar kanske i samband med snödrift. Stammen har fläkts itu och flera huvudgrenar har blivit liggande horisontellt. Det ser ut som om grenarna har slagit rot och där kommer nu nya upprätta stammar längst ut. Det är också troligt att trädet besökts av älgar som dragit ner och fläkt ur grenar och antagligen mumsat på äpplena.

Blir träd i ny stadsdel

Genom ett fynd av den uppmärksamme ordföranden i orienteringsklubben i Sigtuna, Å. Forsman 1979, noterades en torpargrund och ett kvarstående levande "jätte-stort äppelträd". En skylt med beskrivning av platsen sitter vid grundstenarna till torpet. Det är Sigtuna hembygdsförening som inventerat områden runt staden och som för något år sedan satte upp skyltar vid viktiga historiska platser (Sundqvist et al.).

När så Sigtuna kommun startade en planering för utbyggnad av en helt ny stadsdel, hölls en lokal folkomröstning år 2013 om det som nu kallas Sigtuna stadsängar. Resultatet av omröstningen blev ett ja till utbyggnad. Vid för Sigtuna Stadsängar Exploaterings AB Kim Hultén, upptäckte äppelträdet och tog kontakt med en arborist

Dokumentation

– Husgrundens dokumentation:

Fornsök

<http://www.fmis.raa.se>

Sök Sigtuna 216:1

– Sundqvist, G., Källgården, G. &

Mosén, S.-E. 2012. Gårdar och torp.

En inventering i Sigtuna stad, St

Pers, St. Olofs och Haga socknar

omkring 1900.

– Wikström, A. 2012. Kulturhisto-

riska miljöer Norra Sigtuna stad.

Meddelanden och rapporter från

Sigtuna Museum nr 53.

– UPOV

www.upov.int

Sök Apple Fruit Varieties

»Stammen är 400 cm i omkrets och bedöms vara mellan 160 och 200 år.«

Det gamla trädet före beskärning.

► *mestica*, men har också en del karaktärer av vildapel, *M. sylvestris*. Äpplena är fruktansvärt sura och mycket kärva. Ett typiskt "grisäpple", ja det finns de som vill göra engelsk cider av den här typen av frukt. Till grisen kokade man olika matrester, hackad halm, potatis och annat och satte till äpplen för att göra sörpan smaklig för djuret. Äpplena är faktiskt så sura och hårda att fåglarna visar mycket litet intresse, då en del äpplen lämnas kvar orörda ännu i slutet av november.

Varför är det ett äpple? Frukten är mer än 50 mm, skaftet är kort och tjockt, huden är rödstrimmig. Det finns inga tornar på grenarna, men bladens undersida och knopparna är håriga. En mycket positiv iakttagelse är att jag inte hittade någon kräfta i trädet. ❁

Att ge namn åt en ny sort

För att ge namn åt en ny äppelsort räcker det med att publicera en bra beskrivning av sorten i en spridd trädgårdstidskrift som Hemträdgården, Viola eller Pomologen. Det ska vara en beskrivning som den här artikeln, där det som skiljer sorten från andra sorter och utpekande av ett levande material finns med.

Vill man däremot registrera en sort med **växtförädlarrätt** måste beskrivningen vara på engelska, tyska eller franska och innehålla en genomgång av de karaktärer som finns med i UPOVs krav för nya äppelsorter (de finns i en trycksak på 45 sidor, bilden här till höger). UPOV, International Union for Protection of new Varieties of plants, med kontor i Genève. När det gäller en äppelsort får man söka efter: Apple Fruit Varieties. En annan tabell över karaktärer gäller för prydnadsäpplor: Ornamental Apple.

Den här typen av UPOV-dokument finns för nästan alla typer av odlade växter, träd buskar, grönsaker och prydnadsväxter.

